

ศิลาจารึกภาษามอญ ที่เมืองลำพูน หลักที่ ๑

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงเรียบเรียง

บทความเรื่องนขาพเจ้าได้เรียบเรียงจากบทความของศาสตราจารย์ ฮัลลiday (R. Halliday) และเบลคเดน (C.O. Blagden) ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสลงในวารสารของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (École Française d'Extrême-Orient) เล่มที่ ๓๐ ค.ศ. ๑๙๓๐ (พ.ศ. ๒๔๗๓) และเท่าที่ข้าพเจ้าทราบยังไม่มีบุคคลใดได้เคยเรียบเรียงออกมาเป็นภาษาไทยเลย

ได้ค้นพบศิลาจารึกภาษามอญ หลักที่เมืองลำพูนคืออาณาจักรศรีสุทนต์ในสมัยโบราณรวมทั้งบริเวณใกล้เคียง จารึกเหล่านี้ปัจจุบันรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศรีสุทนต์ เมืองลำพูน หกหลักได้แปลออกมาแล้ว จารึกเหล่านี้ได้ค้นพบตามวัดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ วัดดอน วัดกู่กู่ วัดแสนเข้าห่อ วัดมหาวัน และวัดบ้านฮลุย สำหรับจารึกที่วัดต้นแก้วนั้นชำรุดมากจน

ไม่อาจอ่านทราบความได้

ตัวอักษรที่ใช้จารึกภาษามอญที่เมืองลำพูนก็เช่นเดียวกับตัวอักษรที่ใช้จารึกภาษามอญในรัชกาลของพระเจ้ากษัตริย์ที่เมืองพุกามในประเทศพม่า (พ.ศ. ๑๖๒๘—๑๖๕๖) รูปร่างของตัวอักษรทั้งสองแห่งมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก

ตัวสะกดแม้ว่าส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับจารึกภาษามอญสมัยโบราณในประเทศพม่าก็จริง แต่ก็มีที่ผิดแผกกันออกไปบ้าง ความแตกต่างนี้ก็คือว่าจารึกภาษามอญที่เมืองลำพูนเหล่านี้จารึกขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และใกล้เคียงกับภาษามอญในสมัยปัจจุบันมากกว่า มีการทำให้พยางค์ก่อนตัวสุดท้ายโดยเฉพาจะสระมีเสียงอ่อนลง การเน้นเสียงมาตกอยู่ที่พยางค์สุดท้ายในคำที่มี ๒ พยางค์ เช่นแทนที่จะสะกดตามแบบเก่าว่า *ติรล (ติรล' ตรล ตรล')* จิรวะก ปุเรย จิรมต กินต (กินต'

กนฺต) ตฺรฺเทยฺ ปฺรฺลิตฺ คฺรฺโลงฺ (คฺรฺลฺงฺ)
ตฺรฺเลยฺ (ตฺรฺเลยฺ) พฺรฺภารฺ จารึกภาษามอญ
ที่เมืองลำพูนก็สะกดว่า ตฺรฺล จฺรฺเวกฺ ปฺเรยฺ
จฺรมตฺ กนฺต ตฺรฺโทยฺ ปฺรฺลตฺ คฺรฺโลงฺ ตฺรฺเลยฺ
พฺรฺภารฺ การสะกดตัวแบบหลังนี้ยังคง
ปรากฏอยู่อีกบ้างในจารึกภาษามอญใน
ประเทศพม่าในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็น
ต้น ว่าคำว่า จฺรฺเวกฺ ซึ่งภาษามอญ
ปัจจุบันเขียนว่า เจวกฺ คำในวงวงเล็บ
ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลง
ดังกล่าวเริ่มมีมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษ
ที่ ๑๖ คำที่แตกต่างกันมากเช่นคำ
ระสฺสฺ ซึ่งกลายเป็น รวสฺ ที่เมืองลำพูน
แสดงให้เห็นว่าคงมีการขัดแย้งกันระหว่าง
การสะกดตัวและการออกเสียง ตัวสะกด
ในสมัยปัจจุบันของคำนี้คือ ระ เช่นเดียวกับ
กันคำว่า ยโม ก็แสดงถึงการเปลี่ยนแปลง
ระหว่างคำภาษาโบราณว่า อิม กับคำใน
ปัจจุบันว่า ยมุ แต่การแตกต่างระหว่าง
หิม และ สิม ก็อาจเป็นการแตกต่าง
ตามภาษาท้องถิ่นเท่านั้น

สิ่งที่น่าแปลกใจมากสำหรับการ
สะกดตัวของจารึกภาษามอญที่เมืองลำพูน
ก็คือการใช้ตัวสะกดซ้อนกัน ๒ ตัวสำหรับ
พยัญชนะท้ายคำ แม้ว่าจะใช้วิรามะมากก็
จริง แต่ก็มักใช้พยัญชนะซ้อนกัน ๒ ตัว
แทน การกระทำดังกล่าวทำให้นักไปถึง

จารึกไทยสมัยสุโขทัย แต่จารึกภาษามอญ
ที่เมืองลำพูนก็ใช้มากกว่า เพราะจารึก
ภาษามอญที่เมืองลำพูนนั้นมิได้ใช้วิธี
เฉพาะแต่พยัญชนะท้ายที่มีสระเสียงสั้น เช่น
ถรรฺ ทสฺสฺ จวสฺสฺ ฯลฯ เท่านั้น แต่ใช้ใน
กรณีอื่นด้วยเช่น เอยฺยฺ เทยฺยฺ และ โมยฺยฺ
อย่างไรก็ดีการใช้กับสระเสียงยาวนั้นก็มีอยู่
น้อย ศาสตราจารย์แบลคเคนไม่ได้เคยพบ
วิธีการใช้พยัญชนะลงท้ายเช่นนั้นในจารึก
ภาษามอญในประเทศพม่าเลย

นอกจากความแตกต่างเล็กน้อย
เช่นนั้นแล้ว ภาษามอญที่ใช้อยู่ในจารึกที่
เมืองลำพูนก็เหมือนกับที่ใช้อยู่ในจารึก
ภาษามอญโบราณในประเทศพม่านั่นเอง
มีลักษณะใกล้เคียงกันยิ่งกว่าจารึกภาษา
มอญในประเทศพม่าในพุทธศตวรรษที่ ๒๐
นอกจากนี้ยังควรสังเกตอีกด้วยว่าจารึก
ภาษามอญที่เมืองลำพูนนั้นมีคำอยู่หลายคำ
ที่ไม่เคยค้นพบในจารึกภาษามอญโบราณ
ในประเทศพม่า และคำบางคำในปัจจุบัน
ก็ยังไม่ทราบได้ว่าแปลว่าอะไร อาจเป็นไปได้
ว่าคำเหล่านี้เป็นภาษามอญที่ใช้กันอยู่ที่
เมืองลำพูนและไม่เคยใช้กันในประเทศพม่า
คำบางคำอาจมาจากภาษาต่างชาติ การตี
ความหมายของคำเหล่านี้ยังยากขึ้นไปอีก
เพราะเหตุว่าจารึกภาษามอญหลายหลักที่
เมืองลำพูนก็อยู่ในสภาพที่ชำรุดมาก

จารึกจากวัดคอน

ศาสตราจารย์ฮัลลิกเคย์ได้อ่านจารึก
นี้เป็นครั้งแรกจากกระตาศคัตลอกซึ่ง
ศาสตราจารย์เซเคส์ได้มอบให้ เมื่อศาสตราจารย์
ฮัลลิกเคย์มาที่หอสมุดสำหรับพระนคร
กรุงเทพฯ ฯ (ปัจจุบันคือหอสมุดแห่งชาติ)
จารึกหลักนี้ไม่ใช่จารึกภาษามอญหลักแรก
ที่เมืองลำพูนซึ่งศาสตราจารย์ฮัลลิกเคย์ได้
เห็น แต่เป็นครั้งแรกที่ท่านได้กระตาศ
คัตลอกที่ดี เป็นจารึกภาษามอญที่เมือง
ลำพูนซึ่งยังคงอยู่ในสภาพที่ดีที่สุด และไม่มี
ความยากลำบากมากในการอ่าน ด้วยเหตุ
นี้จึงเป็นหลักที่นักศึกษาศาสตราจารย์
เซเคส์ได้ตีพิมพ์และแปลคาถาภาษาบาลี
ซึ่งมีอยู่ในตอนต้นของจารึก ๖ บรรทัดครึ่ง
แรกลงในวารสารของสำนักฝรั่งเศสแห่ง
ปลายบูรพทิศเล่มที่ ๒๕ หน้า ๑๙๐ แล้ว
จารึกภาษาบาลีนั้นมีความซ้ำกับจารึก
ภาษามอญที่มีอยู่ต่อไปบ้าง ณ ที่นี้ผู้เรียบ
เรียงได้นำทั้งภาษาบาลีและภาษามอญมา
รวมไว้ด้วยกันให้ครบทั้งหลัก

ต่อมาศาสตราจารย์แบลคเคนก็ได้อ่าน
ศึกษาจารึกหลักนี้จากกระตาศคัตลอกซึ่ง
ได้ส่งไปให้ที่กรุงลอนดอน ท่านได้ให้ความ
คิดเห็นที่น่าสนใจและได้แก้ไขคำแปลที่
ศาสตราจารย์ฮัลลิกเคย์ได้กระทำไว้แล้วบ้าง
ผู้สร้างจารึกหลักนี้คือพระเจ้า

สัพพาทิสิตธิ พระนามของพระองค์มี
ปรากฏอยู่ในพระนามของบรรดากษัตริย์
ที่ครองอาณาจักรหรือรัฐ และศักราชที่
มีอยู่ ๒ ศักราช ในจารึกศาสตราจารย์เซ-
เคส์ก็ได้เทียบไว้แล้วว่าตรงกับ พ.ศ. ๑๗๕๖
และ ๑๗๖๒ ตามลำดับ > จารึกหลักนี้ได้
ขุดค้นพบที่วัดคอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งตั้ง
อยู่ราว ๒๕๐ เมตรทางทิศตะวันออกของ
เมืองลำพูน สถานที่ค้นพบจารึกอยู่ทาง
ทิศตะวันออกของวัดต้นแก้ว จารึกจาก
วัดคอนนี้สูงกว่า ๑.๖๐ เมตร กว้าง ๙๐
เซนติเมตร และหนา ๔๘ เซนติเมตร
หน้าแรกมีภาษาบาลี ๖ บรรทัดครึ่ง ภาษา
มอญ ๑๑ บรรทัดครึ่ง ด้านที่สองเป็นภาษา
มอญ ๑๗ บรรทัด ข้อความสำคัญที่กล่าว
ไว้ในจารึกนี้ก็คือ การสร้างวัดเซตวัน
การถวายที่ดิน ทาส และสัตว์ การสร้าง
เจดีย์ ๓ องค์หน้าวัด และการถวายสิ่งของ
อีกเช่นเดียวกัน ท้ายที่สุดก็กล่าวถึงการที่
พระเจ้าสัพพาทิสิตธิและราชโอรสอีก ๒
องค์ได้เสด็จออกทรงผนวชและประทับอยู่
ในวัดนี้ ทั้งนี้คงเป็นการทรงผนวชเพียง
ชั่วคราวเท่านั้น

จารึกด้านที่ ๑

๑. สวาวาสิตพุทธยาขุรฐิสุสเรน
๒. จววิสวสุสิน ปโยชิตน ๐
อุโปสถาคารวร

- ๓. — — มั มยา กตณฺเฐ เซตวานาลยั
ลยั ๐ ตี เสกวาสสิน
- ๔. มยา จ ตสฺมึ กโต ทิโตทุธาร
— — — วโส ๐ อาวาสิก ภิกุชฺฐ
- ๕. วรํ สฺสึลลํ สทา จ — — — —
กั เว ๐ สปปายิกั เหมมยณฺ จ ธิ
- ๖. — กตํ พหุณฺ เตปปีฏกั—เลกฺขา ๐
มฺยจฺนตฺตุ ทฺกฺขา สฺขิตฺตา จ สตฺตฺตา
— อีพ
- ๗. เลน รตนตฺตยสฺมึ II ๐ II เอยฺ
มहिโม' สววาธิสฺสิทฺธิ ตฺรล ราส
กา—
- ๘. ลฺ เอยฺ ทฺกฺ (หรือ ทฺกฺ) ภาว
จฺวสฺ ตฺโรวฺ จฺนามํ มคฺคสฺสุ
(หรือ มิคฺค — มิรฺคฺค — หรือ
มรฺคฺค—สฺสุ) สฺมวตฺตฺชวฺ มชฺชน
จฺรเว—
- ๙. กฺ เซสฺถ (หรือ เซสฺถ) อาทิตฺย-
วารฺ อุตฺตรา..ล..ถฺกฺษ โลมะ
เอยฺ ป สฺฐานฺ เช—
- ๑๐. ทวนฺ โว' อฺโปสฺถ โว' กาล
เอยฺ ทฺกฺ ปี จฺวสฺ โมยฺ จฺนา—
- ๑๑. มฺ โลมะ เอยฺ ป สฺินาสฺ โว'
โม่ยฺ น เตชฺส ปฺว กฺรเกสฺ เอ—
- ๑๒. ยฺ เทยฺ รตฺ ปฺเรยฺ ม ปี โว' อต
สฺตฺ คฺมฺโลงฺ โนรฺ ทฺกฺช โอรฺ
- ๑๓. ติตฺ พฺละ หนฺ สฺข โอรฺ ตฺลฺง'

- ติ ม เอยฺ กิลฺ เทยฺ อฺโปสฺถ โว'
- ๑๔. เสนาสฺ โว' เทยฺ เชยฺ พาล
พฺนงฺ มชฺชนฺ จฺวสฺ การฺ (จฺวส
โกรฺ หรือ จฺวสฺสฺ การฺ) กฺรสง
พฺนง
- ๑๕. โม่ยฺ กฺลํ ทฺโปะ จฺวสฺ ทินฺจาม'
กาวฺ ทฺวากฺ สฺคิสฺ (หรือ สฺวิสฺ)
พฺนงฺ ภาวฺ กฺลํ กฺ ปนฺ' เท—
- ๑๖. ยฺ ทินฺลายฺ (หรือ ชินฺลาย) โทล'
ปี่' ทิกฺ ตฺรฺสฺ จสฺ ตฺโรวฺ ทิก
โพรวฺ ภาวฺ จฺวสฺ
- ๑๗. ภาวฺ โชลวฺ (หรือ โทลว) จส
II ๐ II ทิกฺ ม เอยฺ จุตฺ โกรว
โว' โม่ยฺ ลสฺ ท'
- ๑๘. ญะ ตฺรฺสฺ จสฺ ปนฺ ญะ โพรวฺ ปี่
จฺวสฺ II ๐ II

ด้านที่ ๒

- บรรทัดที่ ๑ II ๐ II โว' เสดาเลข จรมตฺต
สมภาวฺ อต
- ๒ ทฺนาตฺ เอยฺ ม ป' ยงฺ เจตฺ กนฺต
อฺโปสฺถ โว' ปี่ กินฺทรรฺ เอ—
- ๓ ยฺ ภาวฺ กฺ โกนฺ เอยฺ ม ป โว'
ติ ตฺรล โปยฺ เจตฺ มฺรโม—
- ๔ กฺ เทยฺ ปฺทรรฺ ยฺโพงฺ พฺนงฺ ปี่
ทิกฺ ตฺรฺสฺ โม่ยฺ ทิกฺ โพรวฺ โม่ย
โชลว
- ๕ ภาวฺ ญมฺ (หรือ ญม) สฺกฺ ม

โกถนุ ติ ตุรล โปย เจตี
ตุรโทย โทย ปง ยิต

๖ พนงุ ทินจามุ ทิกุ ตุรุสุ ภารุ
ทิกุ โพรวู ปี โชลวู ภารุ ญุม
(เผ) ง (หรือถาง) ม โกถนุ ติ
ตุร—

๗ ล โปย เจตี ปุรลตุ เทย ปุทรรุ
ยโพงุ พนงุ ปี ทิกุ ตุมสุ มอย
ทิ—

๘ กุ โพรวู โมย โชลวู ภารุ ญุม
สุรุ (ญุมหรือสุรุ) ม โกถนุ
II ๐ II

๙ II ๐ II โว' เสลาเลขุ (เสลา-
เลขุ) จุรมตุ สมภารุ เอย ม
สิโม' สวาริ สิทธิ ตุร—

๑๐ ล ราสุ กาลุ ม เอย ติตุ อารุ
ม— ูเทย อุโปสถ เซตวน
โว' โก—

๑๑ ม กุ โทนุ เอย ภารุ โมย สิโม'
มหานามุ โมย สิโม' กจุจาย

๑๒ เทย กาลุ โคะ เอย ทุกุ จุนาม
ปี จุวสุ ภารุ เซสถ (เซสถ)
สมวตุษรุ จสุ ปี มร—

๑๓ โมกุ เซสถ — องคารวารุ
จิตุรตุกษ (หรือ จี) เทย กาลุ
โคะ ยิงุ ตุรล เอย ม—

๑๔ หาเถรุ ม สิโม' ราชคุรุ ม ทสุ

อตุคเถรุ ตุรล เอย โคะ ทุกุ
จุนาม

๑๕ ทินจามุ จุวสุ ภารุ ท ตุรล เอย
โคะ กุ โทมู กุ ตุรล เอย สงฆ
ทินจา—

๑๖ ม จุวสุสุ คุรโลงุ กุ ตุรล เอย
สามเถรุ โมย กุลุ กุ ภารุ
ทินโม' ม

๑๗ ทาวุ เทย สิถานุ เซตวนุ โว'

II ๐ II

คำแปล

คำนำที่ ๑

(ภาษาบาลี) ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้าของ
แผ่นดิน นามว่าสัพพาริสิทธิ อายุ ๒๖
พรรษา ข้าพเจ้าได้สร้างวัดนี้.... คือ
วัดเซตวัน

เมื่อข้าพเจ้าอายุได้ ๓๑ พรรษา ข้าพ
เจ้าได้สร้างที่อยู่..... (และได้ประดิษฐาน
ชั้นที่นั้น) เป็นที่พำนักซึ่งพระภิกษุที่น่านับ
ถือที่สุด ผู้ทรงศีล.....

ได้ให้จารพระไตรปิฎกชั้นหลายผูก
ประดับทอง (คำแปลคำนี้ไม่แน่นอน)....
ขอให้สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายจงหลุดพ้นจาก
ทุกข์และประสบความสุขด้วยอำนาจ.....
ยังพระรัตนตรัยนั้นเกิด

(ภาษามอญ) (๗) ข้าพเจ้าผู้มีนาม
ว่าสัพพาริสิทธิ ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

เมื่อข้าพเจ้ามาถึง (๘) ซึ่งอายุ ๒๖ ปีบริบูรณ์
ในปีมหัศจรรย์ แรม ๕ ค่ำ (๙) เดือนเชษฐ
วันอาทิตย์ พระจันทร์เสวยฤกษ์อุตตรา...
... (อุตรผลคุณี่?) ดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้
สร้างวัดเซตวันนั้น (๑๐) รวมทั้งพระ
อุโบสถหลังนี้ เมื่อข้าพเจ้ามีอายุครบ ๓๑
ปีบริบูรณ์ (๑๑) ข้าพเจ้าจึงได้สร้างที่อยู่
ชน ด้วยผลแห่งการกระทำของข้าพเจ้า
รวมทั้งการถวายทาน (๑๒) แต่พระรัตน-
ตรัยอันประเสริฐ ขอให้สัตว์ทั้งหลายจง
ข้ามพ้นห้วงแห่งทุกข์ (๑๓) และถึงซึ่งความ
สุขเกิด ที่ดินซึ่งข้าพเจ้าได้ถวายแด่วัดนั้น
(๑๔) รวมทั้งที่อยู่แห่งนี้ ประกอบด้วย
เนื้อที่ ๕๐ ไร่ในชัยพัล ในการกระสัง
(๑๕) ๑๗๘ ไร่และในการทวากสิศ ๒๐๔
ไร่ (๑๖) ในที่ดินทั้งสามผืนนั้นมทาสชาย
๑๖ คน ทาสหญิง ๒๒ คน (๑๗) และสัตว์
๑๐ ตัว

ทาสซึ่งข้าพเจ้าได้ถวายในโอกาส
ต่อมาในครั้งเดียว ประกอบด้วย (๑๘)
ทาสชาย ๑๔ และทาสหญิง ๓๐

กานท์ ๒

(๑) ต่อไปนี้เป็นคำกล่าวที่เป็น
ความจริง จารึกชนบนแผ่นศิลา ถึงผลงาน
(๒) ของสกุลของข้าพเจ้า ชายาของข้าพ-
เจ้า ๒ องค์ (๓) และโอรสของข้าพเจ้าได้
สร้างเจดีย์ ๓ องค์ไว้เบื้องหน้าวัดนั้น พน

ดินของเจดีย์ทางทิศตะวันออก (๔) คือ ๓
พนักในปตรร ยโพง พร้อมด้วยทาสชาย ๑
คน ทาสหญิง ๑ คนและสัตว์ ๒ ตัว (๕)
ทั้งหมดนั้นเป็นผลงานของฉมสุก พนดิน
ของเจดีย์องค์กลาง (๖) คือ ๘ พนักในบั้ง
ยิต พร้อมด้วยทาสชาย ๒ คน ทาสหญิง
๓ คน และสัตว์ ๒ ตัว ทั้งหมดนั้นเป็นผล
งานของฉมเผง (๗) พนดินของเจดีย์องค์
ทิศตะวันตก คือ ๓ พนักในปตรร ยโพง
เช่นเดียวกับทาสชาย ๑ คน (๘) และสัตว์
๒ ตัว เป็นผลงานของฉมอร

(๙) นี้คือคำกล่าวที่เป็นความจริง
ของผลงานของข้าพเจ้าเอง สัพพาทิสัทธผู้
เป็นเจ้าของ (๑๐) แห่งแผ่นดิน เมื่อข้าพเจ้า
ได้ผนวชเป็นพระภิกษุในวัดเซตวันนั้น (๑๑)
กับโอรส ๒ องค์ของข้าพเจ้า องค์หนึ่ง
ทรงนามว่ามหานาม และอีกองค์หนึ่งทรง
นามว่ากัจจาย (๑๒) ในขณะนั้นข้าพเจ้ามี
อายุได้ ๓๒ พรรษา คือปีเชษฐ วันขึ้น ๑๓
ค่ำแห่ง (๑๓) เดือนเชษฐ วันอังคาร
พระจันทร์เสวยฤกษ์จิตร ในระยณะน
พระมหาเถรผู้นำนับถือ (๑๔) นามว่า
ราชครูได้เป็นประธาน ท่านมีอายุ (๑๕)
๘๒ พรรษา ท่านพร้อมด้วยพระสงฆ์
เป็นจำนวน ๘๐ (๑๖) และสามเณรเป็น
จำนวน ๑๐๒ รูป ต่างก็พำนักอยู่ใน (๑๗)
วัดเซตวันนั้น